

METÀFORES ETÍLIQUES EN LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS

Joan J. Coderch

11

PARLEM DE...

Dins el món de la festa són diversos els moments en què els festers ens veiem al voltant d'una taula o d'una barra per «prendre un refresquet» i, d'aquesta manera, fer una miqueta de tertúlia sobre molts dels aspectes que l'envolten. La gran majoria de les vegades aquest «refresquet» sol ser una beguda alcohòlica, com el café licor o la cervesa, cosa que pot provocar, si n'abusem, que ens arribi a «sentar malament».

Els efectes que les begudes alcohòliques provoquen en el bevedor han fet que l'afició a la beguda siga un costum gens ben vist per la societat. La persona que beu sense mesura rep un nom: «borratxo». Ara bé, aquest nom té unes connotacions despectives i, fins i tot, insultants. És una paraula tabú. Aquesta és la raó per la qual la mateixa societat ha buscat una sèrie de metàfores per designar «el borratxo» i «la borratxera». Hi ha una gran quantitat de noms que han estat adaptats per fer referència a l'embriaguesa.

Aquests mots que hem arreplegat, i que us mostrem tot seguit, fan constància de la gran imaginació de la gent a l'hora d'evitar una paraula tabú. Abans, però, val a dir que molts d'aquests mots tenen aquest significat en la llengua popular i molts d'ells no tenen eixes accepcions als diccionaris.

PARAULES QUE FAN COMPARACIÓ AMB OBJECTES

Aquestes paraules assenyalen, la gran majoria de les vegades, objectes relacionats amb l'aigua o altres elements líquids. El parlant sol fer comparacions entre l'objecte que utilitza per designar la borratxera o el borratxo i alguna qualitat o capacitat d'aquest objecte. Exemples d'aquestes paraules són les següents:

a) Androna

Una *androna*, segons el DCVB (*Diccionari Català Valencià Balear*), és un «conducte subterrani per on se'n

van les aigües sobreres o brutes». És prou coneguda l'expressió «eixe beu més que una androna», que s'utilitza per fer referència a una persona que beu més del compte.

b) Cuba

El DCVB defineix una *cuba* com una «bóta gran de fusta per a tenir vi, de 200 a 500 cànters de cabuda». La referència a aquest recipient de begudes alcohòliques la podem trobar en una frase molt usual com és «estar com una cuba», és a dir, haver begut molt.

c) Esponja

Aquesta comparació és molt usual, i ja ve arreplegada amb aquest sentit en el DCVB. En aquest diccionari apareix definida l'expressió «beure més que una esponja» com a ser molt bevedor.

d) Corda

Aquesta paraula té una explicació més complicada. Com tots sabem, una corda no té res a veure amb cap recipient o objecte relacionat

amb l'aigua. La frase popular en què apareix per fer referència a la borratxera és «dur un pet com una corda d'estendre». Potser, segons testimonis populars, aquesta comparació vinga donada pel pes que suporta una corda d'estendre, que la fa doblegar-se, així com una persona que ha begut massa suporta amb dificultat el seu propi pes i no li és possible mantenir una postura recta.

VOCABLES ESCATOLÒGICS

Pot semblar curiós que la gent utilitzi mots escatològics, normalment considerats tabús, per evitar gastar uns altres tabús com borratxo o borratxera. Els vocables escatològics més utilitzats són *pet*, *bufa* i *merda*, que compten amb derivats per assenyalar diferents situacions.

a) *Pet*

Aquest vocable apareix al DCVB amb aquest significat: «embriaguesa». Apareix en frases com «portar un pet» o «agafar un pet», que signifiquen «estar borratxo» i «agafar una borratxera». Potser siga la paraula que més derivats té, i molts d'ells vénen significats així al

DCVB, com per exemple: *petorro*, «embriac»; *petorrera*, «borratxera»; *petorrer*, «que s'embriaga habitualment».

b) *Bufa*

Segons el DCVB, significa «embriaguesa». Aquesta paraula té com a derivades l'adjectiu *bufat*, «borratxo», i un verb, *embufar-se*, «emborratxar-se». El seu context d'utilització és semblant al de la paraula anterior.

c) *Merda*

Al DCVB no ve amb el significat de borratxera, però són conegudes en aquesta zona expressions com «dur una merda», «agafar una merda» o «anar emmerdat», com a sinònims de borratxera. És menys utilitzada que les dues anteriors i sol apareixer en àmbits col·loquials.

COMPARACIONS AMB INSTRUMENTS MUSICALS

Una solució prou comuna per nomenar la borratxera sense referir-s'hi és utilitzar noms d'instruments musicals. Sembla que aquesta actitud potser siga deguda a la gran afició que mostren els afectats per la beguda per la música i les cançons.

a) *Trompa*

Potser siga el nom d'instrument més comú per referir-nos a la borratxera. El DCVB arreplega aquest significat: «estar trompa» vol dir «estar embriac». Aquesta comparació pot explicar-se pel volum de la trompa, que el fa ser un instrument molt pesat i difícil de transportar. Aleshores la comparació és clara: costa tant portar una trompa (instrument) com aguantar una borratxera, ja que això també és una cosa prou pesada.

b) *Guitarró*

És una paraula típica alcoiana. Com assenyaia Josep Tormo, «un guitarró, en el parlar d'Alcoi, és una borratxera» (J. Tormo i Colomina). El *guitarró* a Alcoi no és una «guitarra petita de quatre cordes» (*Dicc. Enc.*), sinó que la gent la utilitza per referir-se a una guitarra gran o, fins i tot, al violoncel. Així, els alcoians solem associar l'instrument pesat amb la pesantor de la borratxera. Aquesta paraula apareix en moltes cançons de festa, cançons que es canten mentre es beu, per exemple: «Dotze perres, xicoteta, vint-i-quatre, bola gran; i entre bacallar i fetge... Xé, quin guitarró més gran!» (J. Tormo i Colomina).

ARXIU CARAMELLA

c) Guitarra

Aquesta paraula és una variant significativa de l'anterior, ja que a aquest instrument no es pot aplicar allò de la pesantor, perquè una guitarra és menys pesada que un guitarró o que una trompa. Aquesta paraula ha pres el significat de borratxera per la seua semblança amb guitarró i vol expressar una borratxera menys forta que la del guitarró, perquè la guitarra és un instrument més xicotet. És una paraula prou comuna en els darrers anys, sobretot entre la gent jove, i podem escoltar-la en frases com «hui me'n vaig de guitarra», «Xe, bona guitarra portaves» o «estic guitarra».

REFERÈNCIES A DEFICIÈNCIES FÍSQUES

De tots és coneguda la capacitat que tenen les begudes alcohòliques de disminuir les aptituds físiques d'aquells que n'abusen. Aquesta és la raó per la qual les paraules següents que assenyalen deficiències físiques han passat a significar embriaguesa.

a) Cec (Cego)

La paraula *cego* és una de les més freqüents per designar l'estat d'embriaguesa. És prou normal escoltar «hui anem de cego» o «eixe va cego» per dir que algú està borratxo. Sembla que aquesta paraula s'utilitza per la pèrdua de percepció visual que pateix qui està davall els efectes de l'alcohol.

b) Nano

Aquesta paraula no guarda tanta relació amb les deficiències físiques, sinó que es refereix més a la tradició folklòrica dels nanos i gegants, que, tot i això, també fa referència a defectes físics. El DCVB defineix *nano* com «cadascun dels hòmens que, amb els caps ficats dins grans caps grotescos de cartó que els donen aspecte de curts de cos, assisteixen a la processó del Corpus i a altres festes populars ballant i fent evolucions per a diversió de la gent». Aquesta definició ens aprofita per aplicar-la al «borratxo graciós», és a dir, a aquella persona que quan beu és propensa a fer gràcies per a diversió dels que l'acompanyen. Potser siga un dels noms més comuns per designar la borratxera, i

no és estrany escoltar «No begues més, que ja estàs nano».

c) Perot

És el nom que reben unes petites figures humanes que aprofiten de juguines per als xiquets. Aquestes juguines tenen aparença humana, però tenen poca mobilitat. Aquesta és la raó d'utilitzar aquesta paraula per designar els borratxos, perquè ressalten una deficiència física: la dificultat de moviment. Frases típiques representatives d'aquest mot són «estic perot» o «vaig perot».

COMPARACIONS AMB ANIMALS

Moltes vegades la cultura popular ha assignat als animals algunes característiques humanes que els fan tenir una significació especial. Així, són molts els animals amb què solem designar la borratxera, com, per exemple:

a) Mona

No hem trobat als diccionaris la definició d'embriaguesa per a aquesta paraula, però és prou habitual utilitzar-la per referir-nos a la borratxera. Potser siga perquè els borratxos solen fer moltes rucades, i les rucades també reben el nom popular de «monades», per semblar-se al comportament d'aquests animals. Així doncs, *mona* ha passat a significar borratxera: «agafar una mona»; «dur una mona».

b) Colom

Comença a ser prou coneguda l'expressió «estar colom» per designar un estat d'embriaguesa. La raó per la qual s'ha adoptat aquesta paraula per significar la borratxera no ens l'han poguda aclarir els diversos testimonis orals que hem consultat, ja que als diccionaris no apareix aquest significat. Una raó podria ser la comparació de la manera de caminar dels borratxos amb la dels coloms, és a dir, d'una manera un poc còmica. Ara bé, és una paraula que s'utilitza prou entre la gent jove per dir que algú està borratxo; així, po-

dem sentir: «he begut massa,estic colom».

PARAULES QUE DESIGNEN L'ACTITUD DEL BORRATXO

Hi ha una sèrie de paraules que descriuen l'actitud de la persona que ha begut massa, i que amb el pas del temps han desplaçat el mot *borratxo* per substituir-lo per un d'aquests adjectius.

a) Arrancat

En l'àmbit de l'embriaguesa, «anar arrancat» s'aplica a aquella persona que ha estat bevent i comença a sentir-se una mica eufòrica, la qual cosa el porta a dir i defensar veritables disbarats. «Fes el favor de callar, que ja vas arrancat», és una de les frases més comunes en què trobem aquest significat.

b) Tastar

El DCVB defineix el verb *tastar* com «menjar o beure molt poc d'una cosa». Ara bé, a Alcoi té el sentit de beure café gelat (o café licor): «Felo, vas arrancat, eh! Es nota que ja l'has tastat!». Amb aquest sentit també apareix en una cançoneta popular: «Ai, Soledad, només el taste dilluns, dimarts, dimecres, dijous, divendres i hasta el dissabte».

En el parlar alcoià, quan el verb *tastar* no porta cap complement especificatiu, fa referència únicament al café licor (J. Tormo i Colomina).

COMPARACIÓ AMB VEGETALS

Hi ha una sèrie de vegetals que per raons diverses han passat a ser sinònim de 'borratxera', almenys en la parla popular. Alguns d'aquests vegetals són els següents:

a) Canyamó

«Portar un canyamó» és una de les solucions més escoltades i típiques del parlar alcoià. Als diccionaris no hem trobat cap explicació de per què *canyamó* ha passat a significar borratxera. El *canyamó* és «el granet de la llavor del cànem» (DCVB) i, per tant, no podem relacionar-lo amb la pesantor de la borratxera. Ens han arribat testimonis orals de persones majors que afirmen que, per maceració, dels canyamons s'obtenia una substància alcohòlica, però no ho hem pogut comprovar. El que sí que és cert és que encara hui dir «portar un canyamó ben gran» significa estar embriagat.

b) Ceba

Quan d'algú que està borratxo es diu que «porta una ceba» es fa referència al mal aspecte físic que presenta. També hem arrellegat testimonis de persones que pensen que la utilització de *ceba* per assenyalar la borratxera té a veure amb l'alé desagradable d'aquell que ha begut massa, que podem comparar a l'alé d'aquell que ha estat menjant cebes. «Dur una bona ceba», «agafar una ceba», són frases que qualsevol pot sentir en ambients bevedors.

CONCLUSIONS

Acabem de veure com la imaginació popular compta amb molts recursos per buscar paraules per tal d'evitar dir allò que molts consideren tabú. Així, hem trobat una sèrie de vocables que, en molts dels casos, no vénen recollits als diccionaris amb aquest significat.

De tota manera, val a dir que no són tots els que estan ni estan tots els que són. Potser algú de vosaltres en conega més, o bé aquests no els són familiars. És normal. La inventiva humana varia d'un lloc a un altre, i, fins i tot, dins una mateixa ciutat hi ha vocables utilitzats pels joves que la gent major no coneix, i també passa a l'inrevés.

Bé, siga com siga i diguem-li com li diguem, el que no hem de fer mai és oblidar els costums. Hem de seguir mantenint les nostres tradicions populars, que són les que ens donen identitat com a poble. Així doncs, seguim reunint-nos al voltant d'una taula o d'una barra per prendre el nostre «refresquet» i parlar de les nostres coses, però, això sí, sempre amb moderació.

BIBLIOGRAFIA

TORMO I COLOMINA, J. (1995): *El llenguatge tèxtil alcoià. La influència de la indústria tèxtil en la parla, la toponímia i la canço popular alcoiana*, Ajuntament d'Alcoi-Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alcoi.

